

Štúdie k jubileu Jána Kollára

HISTORIA NOVA 5

Editor
Peter Podolan

Bratislava 2012

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KOMENSKÉHO
V BRATISLAVE**

Katedra slovenských dejín

Štúdie k jubileu Jána Kollára

HISTORIA NOVA 5

Editor
Peter Podolan

Bratislava 2012

HISTORIA NOVA

••• dejiny prístupné všetkým •••

Štúdie k jubileu Jána Kollára

HISTORIA NOVA 5

Editor
Peter Podolan

Bratislava 2012

HISTORIA NOVA

5

recenzenti

doc. Vincent Múcska, PhD.
prof. PhDr. Peter Kónya, PhD.

zodpovedný redaktor

Mgr. Peter Podolan, PhD.

redakčná rada

prof. PhDr. Jozef Baďurík, CSc.

Mgr. Milota Floreková, PhD.

prof. PhDr. Roman Holec, CSc.

PhDr. Ľubomír Gašpierik, CSc.

prof. Martin Homza, Dr.

Mgr. Peter Podolan, PhD.

prof. PhDr. Ján Lukačka, CSc.

Mgr. Martin Vašš, PhD.

PhDr. Peter Zelenák, CSc.

© *autori* – Eva Benková, Daniel Gahér, Daniel Haas Kianička, Tomáš Klokner, Štefan Kucík, Peter Macho, Pavol Matula, Peter Mráz, Helena Markusková, Ľudmila Maslíková, Denisa Nešťáková, Peter Podolan, Miloslav Skovajsa, Miloslav Vojtech

© Katedra slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského

© STIMUL – Poradenské a vydavateľské centrum Filozofickej fakulty UK

adresa redakcie

Katedra slovenských dejín
Filozofická fakulta UK
Gondova ul. 2
P. O. Box 32
814 99 Bratislava

podolan@fphil.uniba.sk

http://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=historia_nova

ISBN 978-80-8127-067-3

Ján Kollár

1793 – 1852

obsah

editoriál 5 (Peter PODOLAN)	8
jubileum Jána Kollára (1793 – 1852)	
Miloslav VOJTECH <i>Syntéza poézie, vedy a mýtu v diele Jána Kollára</i>	12
Peter MRÁZ <i>Textologické premeny Slávy dcery</i>	35
Peter PODOLAN <i>Odkaz Jána Kollára slovenskej historiografii</i>	43
štúdie	
Daniel GAHÉR <i>Grófi zo Svätého Jura a Pezinka za vlády Mateja Korvína a Vladislava II. Jagelovského</i>	52
Miloslav SKOVAJSA <i>Diplomatické vzťahy bratov Karola a Ferdinanda Habsburských so sultánom Sulejmanom (1537 – 1551) a mierová zmluva z roku 1547</i>	65
Helena MARKUSKOVÁ <i>Gemerská stolica pod osmanským panstvom v 17. storočí – rozsah osmanského zdanenia</i>	95
Denisa NEŠŤÁKOVÁ <i>Reflexia poľskej otázky v slovenskej preromantickej a romantickej literatúre</i>	113
Peter MACHO <i>Anton Bernolák ako symbol v historickej pamäti, verejnom priestore a v politike Oslavy 150. výročia prvej kodifikácie spisovnej slovenčiny v Trnave</i>	144
Pavol MATULA <i>Školské a cirkevné pomery na Kysuciach odstúpených Poľsku v roku 1938</i>	176
články	
Tomáš KLOKNER <i>Antické dejiny na Slovensku v období rokov 2004 až 2011</i>	196
Daniel HAAS KIANIČKA <i>Korupcia v stredoveku. Korupčné prípady pri kráľovskej komore v Kremnici</i>	206
Peter PODOLAN <i>Príspevok k biografii Jána Kollára</i>	220

dokumenty**Peter PODOLAN***Príspevky Jána Kollára na stránkach Týždenníka Juraja Palkoviča* 225**jubileá****Peter PODOLAN***Životopisný náčrt k 160. výročiu úmrtia Jána Kollára (1793 – 1852)* 232**podujatia & správy****Helena MARKUSKOVÁ***Medzinárodná odborná konferencia Rod Balašovcov v 13. – 19. storočí, Modrý Kameň 6. – 8. júna 2012* 239**anotácie****Helena MARKUSKOVÁ (anot.)***ILLIK, Péter. Török dúlás a Dunántúlon. Török kártételek a nyugat-dunántúli hódoltsági peremvidéken a 17. század első felében. Szigetmonostor : WZ könyvek, 2010, 228 s.* 242**recenzie****Tomáš KLOKNER (rec.)***DUNKLE, Roger. Gladiátoři. Krutá podívaná ve starověkém Římě. Praha: Vyšehrad, 2011, 360 s.* 244**Štefan KUCÍK (rec.)***VASŠ, Martin. Slovenská otázka v 1. ČSR (1918 – 1938). Martin : Matica slovenská, 2011, 284 s.* 247**Peter PODOLAN (rec.)***Ján Kollár. Dielo. Ed. Miloslav Vojtech. Bratislava : Kalligram, Ústav slovenskej literatúry SAV, 2009, 608 s.* 250**miscellanea****Peter PODOLAN***Návrat k tézam nateraz poslednej kolektívnej monografie k osobe Jána Kollára* 254**Eudmila MASLÍKOVÁ***Zoznam bakalárskych prác obhájených na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v rokoch 2006 – 2011* 259**Eva BENKOVÁ***Zoznam diplomových prác obhájených na Katedre slovenských dejín Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v rokoch 2006 – 2011* 263**o autoroch**

268

editoriál 5

„b) keď vezmeme číslíci označujúci data narodenia Weismanna, Mendela a Darwina a použijeme na text ako šifrového kľúča, zistíme, že zdánlivý chaos klozetovej skatologie je interpretáciou sexuálnej mechaniky, v níž kolidujúca tela nahradzujú kopulujúca tela, pričom celý tento významový posun začína nyní zapadať (SYNCHROMESH!) do iných častí diela, a to: pres kapitulu III. (Trojice!) smeruje ke kapitole X. (têhotenství trvá deset lunárních měsíců!) a tato kapitola, čtená pozpátku, je, jak se ukazuje, aramejským výkladem freudismu. To není všechno: jak dovozuje kapitola III. — jestliže ji položíme na kapitolu IV. tak, že knihu obrátíme vzhůru nohama —, freudismus, tj. psychoanalýza, představuje naturalistické znesvěcení křesťanství. Stav před neurózou = ráj; ublížení v dětství = provinění; neurotik = hříšník; psychoanalytik = Spasitel a freudistická léčba = spasení díky boží milosti.“

Stanisław Lem, *Dokonalá prázdnota*, 1971

Predložený zborník predstavuje úsilie o oslavu okrúhleho jubilea Jána Kollára (1793 – 1852), a i keď úmyselne nie je ladený monotematicky, sme vďační za možnosť spracovania nových rozmanitých tém, šancu, ktorá v prvej polovici 19. storočia nebola samozrejmosťou. Prináša tak nový, svieži vietor na nekonečných pláňach historiografie. Nech je nám krédom motto klasika: nemusí pršať – ak aspoň kvapká.

Ján Kollár bol vo svojom živote neúnavným diskutérom a propagátorom. Jeho povaha taktiež vyvolávala mnohé polemiky, kde popravde nie vždy bránil stranu pravdy, avšak jeho omyly súviseli skôr s dobovým obmedzeným nastavením chápania než so zlým úmyslom.

V súčasnosti polemických stretov na vedeckej úrovni pozorujeme pomerne málo. Zdalo by sa dokonca, že je to prejavom kultivovanejšieho správania, ale tento pohľad by bol priveľmi zjednodušujúcim – tón toho mála polemík tomu obyčajne nenaznačuje. Skôr než slušné správanie je brzdou takýchto výpadov obozretnosť, pretože iba málokto z protivníkov za sebou nemá jemné pradio kontaktov, zázemie a uzol nitiek vedúcich na rôzne vyššie a nižšie, vplyvné a menej vplyvné miesta. Príliš artikulovane podaná kritika sa tak nemusí vždy vyplatiť. Okrem toho platí, že kritickí ľudia nie sú nikdy v spoločnosti obľúbení a je úplne jedno, či ide o podnety skutočne relevantné, alebo iba výplody mrzútskeho nazerania na svet.

Istou arénou kultivovanej výmeny názorov sa tak stávajú predovšetkým recenzie. Nuž a okruh tém okolo nich bude ohniskom zamerania tohto príhovoru. V prvom rade treba zhodnotiť, čo to vlastne recenzia je, a aké sú jej prvky. Ale poporiadku.

Okrem recenzie totiž existuje ešte anotácia a veľký počet „odborníkov“ navidomoči nevie tento útvar od poctivej recenzie rozlíšiť (a tak toľž vôbec recenziu napísať). Smutné je to tiež preto, že sa v celom rade odborných časopisov a edícií zborníkov stretávame s nešvárom, že sú anotácie vydávané za recenzie. Dokonca – ak niekde kritický redaktor označí výtvor daného autora iba za anotáciu, nie je problém niekde inde ten istý text publikovať ako údajne plnohodnotnú recenziu. (O, tempora, o mores!) O úrovni takéhoto plátku už netreba viac písať – a to isté sa týka profesionality autora. Prečo sa však dejú takéto veci? Poďme ku koreňom.

Prvým dôvodom je skutočnosť, že bibliografická smernica pre vykazovanie publikačnej činnosti anotáciu vôbec nerozlišuje, resp. nepovažuje ju za recenziu, čo je sčasti oprávnený

prístup (GII). Naznačený je však preto, lebo tzv. bibliografická anotácia je vlastne iba súhrnom základných informácií o diele (teda autor, názov, miesto vydania, vydavateľ, počet strán a príloh), podobne v rámci akýchsi anotačných registrov sú tieto informácie obohatené krátkou charakteristikou diela a prípadne sériou kľúčových slov. To všetko s cieľom identifikovať dielo a umožniť ľahšiu orientáciu pri heuristike prameňov pre danú tému. Vskutku pri takomto charaktere si anotáciu s recenziou pomýliť nemožno a i hodnotenie GII by bolo prehnaným. Vedné odbory normálne takýto druh anotácie používajú ako jeden z prvkov rozsahom rozsiahlejších prác a to vo forme abstraktu. Existuje ale i iný druh anotácie, ktorá nie je takto exaktne formalizovaná a vyznačuje sa väčším rozsahom, ktorý možno reálne porovnať s ideálnym rozsahom recenzie.

Na našej platforme má potom takúto podobu – **Anotácia**, rozsah: 1-2 normostrany (1800-3600 znakov). Anotácia je stručnou charakteristikou diela. Informuje o jeho obsahu, formálnom členení, štruktúre, čitateľskej cieľovej skupine a pod. Anotácia nemusí obsahovať explicitné hodnotenie diela. Podstatnými sú v záhlaví uvedené jasné identifikačné a bibliografické údaje ako meno autora (prípadne editora či prekladateľa), názov a podnázov anotovaného diela, údaje o vydaní (hlavne vydavateľ, miesto a rok vydania), poradie vydania, počet strán, prílohy, edícia a ISBN.

Tolko k definícii, základné identifikačné prvky v záhlaví musia byť uvedené; kým uvedený rozsah (postačuje na opis diela a primárnych informácií o obsahu) je možné prekročiť. Zásadným prvkom je „nemusi obsahovať explicitné hodnotenie diela“ (totiž nemusí, ale môže). Prvok hodnotenia je totiž už základom pre recenziu a v tejto podobe s ňou daná anotácia vlastne splýva. (Preto v zásade nezávisle od zaradenia do rubriky by si zaslúžila už bibliografické zaradenie EDI.) Ak ale prvok hodnotenia chýba, i pri rozsahu nad 10 normostrán ide IBA o anotáciu. Kameň úrazu je práve tu – takýto text je možné napísať oveľa jednoduchšie než recenziu, pretože vlastne iba opisuje a nehodnotí, súčasne je pre autora jednoduchšie riešiť dilemu, či poukáže na chyby v príspevku nejakej mocnej a obáwanej VIP, zvyšný priestor je možné vyplniť nejakou prismsudnutou omáčkou a pod. Navyše, ak ho vedome vykáže ako recenziu, môže sa tešiť i s vyššieho zaradenia v rámci bibliografickej štruktúry pri vykazovaní publikačnej činnosti (EDI). Autor, ktorý niečo podobné urobí vedome, je podvodník, ten, ktorý si to neuvedomuje zasa hlupák – o profesionalite v týchto prípadoch nemožno ani uvažovať.

Skutočná vedecká anotácia však v systéme má svoje nezastupiteľné miesto – umožňuje rýchlo a objektívne informovať zvyčajne o novej práci k danej téme, v podstate ju i propagovať (v rámci slušného vedeckého marketingu). Nenásilne tak rozširuje obzory bádateľskej verejnosti (predstavuje akýsi prvok náhody pri heuristike), pretože v súčasnosti je neľahké orientovať sa v neprebernom množstve titulov, ak odborník nechce strojovo preberať celú publikačnú produkciu. Pri aplikovaní prvkov hodnotenia môže mať tiež i nemalú odbornú hodnotu.

Čo sa týka recenzie, jej odlišnosť od anotácie by mala byť už zreteľná – **Recenzia**, rozsah: do 10 normostrán (18 000 znakov). Recenzia je explicitným zhodnotením diela. Dielo jednak charakterizuje (obsah diela, formálne členenie a pod.; pozri *Anotácia*), jednak podrobne vecnej kritike. Hodnotí predovšetkým naplnenie zámeru autora a hlavné výsledky práce, význam diela pre problematiku, jednotlivé časti diela, výstižnosť, vyváženosť textu a štýl, metodologický prístup, originalitu či novosť prístupu či témy (pri preklade jeho kvalitu), grafickú podobu práce, spracovanie bibliografie a pod. Upozorňuje na prípadné nedostatky.

V záhlaví je uvedené meno autora, prípadne editora, prekladateľa, názov a podnázov anotovaného diela, údaje o vydaní (hlavne miesto a rok vydania), poradie vydania, počet strán, prílohy, edícia a ISBN.

Okrem základných identifikačných dát a rozsahu, ktorý je opäť možné rozšíriť (v únosnej miere), recenzia ponúka už v základnom nastavení o niečo hlbší prístup a podrobnejší opis obsahu diela (hoci tento prístup je zhodný zvlášť s kvalitnými anotáciami). V recenzii je možné použiť i vlastný, recenzentský výklad na doplnenie chýbajúcich prvkov, alebo zdôraznenie kvalít posudzovaného diela. Prvok, ktorý však robí recenziu recenziou je práve HODNOTENIE a KRITIKA, ktorá sa prejavuje obzvlášť pri upozornení na nedostatky. Pretože pri fatalistickom prístupe žiadna práca nemôže byť dokonalá, obsahuje nedostatky v podstate skoro vždy a pri úpadku kvality vedeckej spisby na úkor kvantity je to pravidlom. Preto tzv. kladná kritika predstavuje buď skutočnú výnimku, alebo zlyhanie recenzenta. Práve „kladná“ recenzia, ktorá nenašla problematické body, môže opäť pripomínať anotáciu. Preto ak recenzent v danom diele skutočne nenašiel zásadné chyby, mal by túto skutočnosť naznačiť tak, aby text mal prvky vlastné práve recenzii.

Ako teda písať recenziu? Zhrnieme tu hlavné prvky, pričom záleží iba na štylistickom umení autora, ako ich dokáže nakoniec prepojiť a akú podobu dá svojmu výtvoru. Základné identifikačné údaje použité v záhlaví snád' netreba komentovať. Na začiatok si však treba urobiť jasnú predstavu o štruktúre recenzovanej práce – nezáleží pritom na počte kapitol (hoci i tento bod predstavuje istú informáciu), ale predovšetkým na ich opodstatnenosti a obsahu, nemožno obísť obrazové a iné prílohy. Často sa dnes zabúda (úpadok estetického vnímania a vkusu) na zhodnotenie fyzického vzhľadu diela (formát, štýl, obal a i.) a obrazových príloh. Samozrejme treba skôr chváliť výnimočné spracovanie či nápad, než hutne (a zbytočne) opisovať priemerné zvládnutie remesla, alebo kritizovať prácu neschopného grafika či vydavateľskej redakcie.

Pri hodnotiacej časti sa treba vyhnúť samoúčelným výkladom, ktoré akosi zosobňujú ego recenzenta a jeho nadradenosť, no zvlášť v prípadoch pozitívneho hodnotenia predstavujú akýsi paralelný virtuálny dialóg s autorom diela a sú legitímne. Naopak treba sa prísne venovať chybám a postupovať tým podrobnejšie, čím viac sa ich v texte nachádza. Samotný prístup k hodnoteniu nemožno bližšie opísať, pretože by mal zodpovedať tak štýlu autora, ale i charakteru práce. Iste sa treba vyhnúť extrémnemu hodnoteniu a „hyperanalýze“, vedecko-šialenej nadpráci, čo ilustruje úryvok použitý v úvode. Nemal by sa prekračovať ani rozumný rozsah recenzie. Keď napríklad Pavol Jozef Šafárik spisoval recenziu na dielo Wawrzynca Surowieckiego, rozsahom napokon prekročila recenzované dielo – nezostalo teda nič iné než vydať prácu ako monografiu. V tomto prípade však nešlo o výpočet chýb, ale už spomenutý autorsko-recenzentský súzvuk. V niektorých prípadoch sa treba zamyslieť, či radšej nepublikovať vlastnú „opravenú“ verziu príspevku, než sa púšťať na chodníčky kritiky. Totiž ani prvoplánovo kritický prístup nemusí zaručovať, že by (v špecifických podmienkach) recenzent odvedol lepšiu robotu než kritizovaný autor. Aj o tomto treba uvažovať a v hodnotení to zohľadniť.

Čo – to treba povedať i k motívom písania recenzií. Recenzia ako taká predstavuje aj vzdanie holdu samotnému dielu, keďže existujú i také, kde je kvôli ich úrovni každé hodnotenie zbytočné. Inokedy (a častejšie) k recenzii vyprovokuje naopak nízka kvalita práce. Hodnota recenzie je daná i jej autorom – radšej strpieť hanu od majstra, než chválu od učenika – pravda iba v ohľade na kvalitu a morálku. Dnešnému odpornému systému kvantity publikačnej aktivity je to jedno.

Spomenúť treba ešte písanie recenzií na objednávku. Skutočne dnešný stav práve pri množstve produkcie sťažuje orientáciu, napriek tomu by si odborník (ak sa zaň vyhlasuje) mal vždy zachovať prehľad a byť oboznámený s novou literatúrou. Táto empiria sa normálne dokumentuje navonok publikovaním recenzií a citovaním nových prác. V skutočnosti, žiaľ tento prirodzený systém poriadne nefunguje – alebo je to dané práve úrovňou „odborníkov“? Často sa tak ani kvalitné práce záplavy recenzií nedočkajú. „Dobré sa chváli samo“ však v svete výkonov a 120%-ného plnenia plánov nemá váhu.

Sú preto autori, ktorí sa rozhodnú slabú (či nulovú) odozvu napraviť svojpomocne – obyčajne za pomoci priateľov. Nejde o priateľské sprostredkovanie publikácie (pretože jej hodnota je vo väčšine prípadov otázna), ale o cielený, egoistický akt honu za výkonmi. Cenou za vypracovanie recenzie je obyčajne samotná kniha. Nájdú sa však i lakomci, ktorí na túto čiernu prácu zneužívajú formálne podriadených, napríklad doktorandov. Tento nanajvyš odporný spôsob recenzného harašmentu treba vykoreniť.

Špecifickou agendou niektorých odborných časopisov je rubrika typu *recenzie – anotácie*, ktorá takto vedľa seba kumuluje oba druhy príspevkov a nepriamo tak tiež napomáha stieraniu rozdielov, poklesu kvality, nehovoriac o tom, že názov rubriky riadne zamotá hlavy pracovníkom zodpovedným za vykazovanie publikačnej činnosti – obyčajne im totiž chýba potrebné vzdelanie, aby vyššie opísané nuansy žánru dokázali odlišiť. Aj takto sa z anotácií stávajú recenzie (prípadne naopak).

Pri určitých typoch (nielen) pomocného personálu totiž nanešťastie platí nepriama úmera: čím menej schopností a slabé vzdelanie, tým väčšia arogancia a údajné zaneprázdnenie. Jaroslav Dietl odsúdil takéto kreatúry ústami postavy doktora Štrosmajera v pamätnom výroku: „*Kdyby hloupost nadnášela, tak se tady budete vznášet jako holubička.*“ Isté narážky možno vyčítať aj v jednej časti mienkotvorného ideologicko-psychologického televízneho seriálu "Red Dwarf", keď palubný počítač desiatej generácie AI v parafráze veľmi vtipne tvrdí: "*I am Holly, the ship's computer, with an IQ of 6000. The same IQ as 6000 expert bibliographers.*" (Česť práci výnimiek!) Je teda vidno, že v minulosti (a ďalekej budúcnosti), prípadne v zahraničí boli a sú podobné výstrelky pranierované – naopak v súčasnosti sa stáva, že persóny takéhoto charakteru pracujú paralelne dokonca na viacerých pozíciách podobného typu. Tento stav predznamenal boom odbornej literatúry k téme a výskumy, ktoré sa snažia nájsť riešenie.¹ Sed Aethiopem dealbare inanis est!

Zostáva nám než veriť v zdarný rozvoj poznania a polemických súbojov v rámci profesionality a stavovskej hrdosti. Treba povedať nie nehoráznemu osočovaniu, ale aj pseudorecenziám, ktoré sú iba hanbou ich autorov a recenzované diela skôr dehonestujú než vynášajú. Budujme preto spoločne žiarivé zajtrajšky.

Peter Podolan

¹ Za mnohé uved'me: D-FENS. *Zmrdi, vohnouti a my*. Praha : PLOT, 2006, 174 s., ISBN 80-86523-76-4.

Štúdie k jubileu Jána Kollára

HISTORIA NOVA 5

Katedra slovenských dejín
Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave
Gondova ul. 2
P.O. Box 32
814 99 Bratislava

Editor: Peter Podolan

Redakčná úprava: Peter Podolan

Korektúry: Eva Benková, Dominik Blanár, Lukáš Krajčír, Ľudmila Maslíková,
Helena Markusková, Marek Púčík, Michal Zajden

Jazyková úprava anglických textov: Zuzana Orságová

Vydanie prvé; 2012; 270 s.

Pre Katedru slovenských dejín Filozofickej fakulty UK

vydal

STIMUL – Poradenské a vydavateľské centrum Filozofickej fakulty UK

Bratislava 2012

ISBN 978-80-8127-067-3

EAN 9788081270673